

Drugovi intelektualci,

Ja sam napisao govor za Stražilovski susret. Pošto sam se žurio ja sam donio bilješke druge vrste, u užem smislu riječi neupotrebljive za ovu priliku. To ne znači da ne znam da pišem govore nego ne znam da ih donesem na određeno mjesto. (Smeh i meškoljenje!)

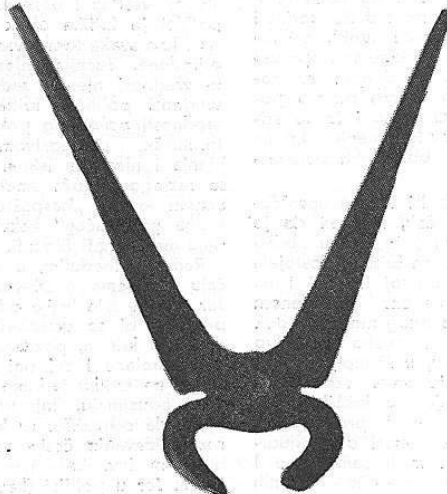
Poštujući ovaj skup više nego što su to pokazali neki njegovi učesnici, ja sam mislio da ćemo dosta praktično razgovarati o svojevrsnim problemima kulture koji tište savremenog intelektualca naših godina (starijeg ili mlađeg, takođe) i na koja on traži odgovore. Istina je, godinama se u mnogim matenijalima govorilo o kulturi, govori se i vjerovatno će se govoriti na svakojake načine. I kongresi partije koji se pripremaju sigurno je da će imati kao tačku svojih dnevnih redova, što nije opasno i za podcjenjivanje. Pošto je ovo jedan od jugoslovenskih skupova (a dobro je održavati ih što više i u različitim sastavima) mislio sam da ću sa drugovima iz drugih kulturnih centara koje takođe pogađaju tegobe zatvorenosti i regionalizma kao i nas izmijenjati mišljenja o prevladavanju stvaranja uslova samo za površnu međusobnu saradnju. Takav skup je upravo ovdje za to.

Govori se o kritici svega postojećeg. Mislim da je takvu diskusiju započeo Božidar Jakšić. Meni se čini da se još uvijek uigravamo desno i lijevo, prilično desno a manje lijevo, smatrajući uz to govor Vite Markovića lijevim i moram da se distanciram od takvih govora. Izgleda da se nismo dovoljno razumjeli u procjenjivanju situacije i namjerama pojedinih intelektualaca. Naravno, niko nije došao ovdje da se složi sa svim učesnicima Susreta. S obzirom na izrazitu stvaralačku individualnost svakog govornika posebno, bilo s kim i odakle da je došao, to bi bilo apsurdno i očekivati.

Mene naročito interesuje to šta je postojeće u današnjoj kulturi, a šta je nepostojeće. Mi tačno znamo s obzirom na slabije komunikacije, mada svi želimo u Jugoslaviji da intenzivnije komuniciramo, šta je postojeće u našoj sredini a šta treba staviti izvanjegovog opsega kao nepostojeće. Polazeći od toga mi znamo zašto treba da se zalažemo na širem, integralnom planu.

Htio bih da ukažem, bar iz našeg beogradskog iskustva, na jednu dosta žalosnu pojavu koju su već neki učesnici u razgovoru isticali ako ne konkretno a ono bar terminološki kao pojmove elitne i najamne kulture. Žalosno je da je jedan dio mojih savremenika, ne znajući koje je njegovo mjesto u kulturi, pristao, sticajem okolnosti da prihvati najamničke odnose da bi preko tih odnosa bio afirmisan i postao značajno ime, jedna određena vrijednost. U stvari, čitav kompleks je u tome što naši pisci, ili kako se to sve češće čuje radnici na ovom ili onom poslu u kulturi, nisu našli dovoljno hrabrosti da se uvjere u to da njihovo djelo može da ih afirmiše mnogo bolje nego njihova najamnička uloga u jednom određenom društvu koje pokazuje namjeru da klasifikuje stvaralaštvo na nivou masa — elita. (U sportu se slični procesi odvijaju pod krinkama masovni odnosno vrhunski sport). Primjer: Beograd. Mi smo imali u Beogradu veoma snažne poteze na pjesničkom planu. Ti pjesnici koji su počeli da se razvijaju šezdesetih godina naglo su odstupili: ne smatrajući da treba da služe određenom tlu — da ne ispadne fraza da se obraćaju određenom narodu — oni su počeli da služe određenom broju već izgubljenih pisaca. Izgubljenih u smislu tla. Pisaca koji traže posrednika. I našli su ih upravo u onim piscima koji su počeli da se bave jednom vrstom prenosnika, naročito prenosnika kad je riječ o humorističkoj grupi oko „Ježa“, koja pišući viceve o jednom određenom broju književnika intelektualaca, svakodnevno možda i vrijeđajući njih kao ličnosti, izopćene iz određene sredine, iz određene mase, — oni ih preko humora kao medija koji je bliži masama nego studioznost, ozbiljnost, pa čak i fanatizam, tako približavaju odnosno vraćaju masama i ponovo učvršćuju njihovo ime kod masa. To nije ništa zabrinjavajuće ako iza toga, ne

KAŽU DA NEMAMO SNAGE

OSTOJA KISIĆ

bi stajala određena filozofija, životna mudrost i etika koju je u Beogradu pokušao da ospori književni kritičar Božo Vukadinović. Napali su ga kao bijelu vranu. I neki cijenjeni ljudi su govorili da nije vrijeme polemisati sa humorističkom ekipom „Ježa“. Mislim da za jednu određenu akciju uvijek postoji vrijeme i da nikakvo vrijeme nije izgubljeno ako pružimo snažan otpor naročito onima koji žele da nas najme, ili da podržavaju najamnički odnos ili da nas učine svojim posrednikom. Tu su u pitanju ponekad čitave institucije, ili grupa institucija ili pojedine grupe iz pojedinih institucija.

Mi možemo jedni drugima pogledati u oči, ali mi danas mnogim institucijama ne možemo pogledati u oči. One u stvari nemaju oči. Ili ako ih imaju pojedine institucije žmure zato što su izopačene. Mi ne želimo da uđemo u neke studije formalno, recimo u televiziju. *Mi ne želimo da nas neko najmi i iskoristi za svoje poslove, ili ne znam šta drugo, nego da tu gdje jesmo gradimo, determinišemo, da stvaramo, da pokrenemo i druge koje ionako treba razdrtati.* Na Trećem stražilovskom susretu 1963. godine samo se periferno govorilo o Televiziji. I to govorilo se ako se dobro sjećam o jednom reletu u Istri koji bi trebalo podići. Danas mogu otvoreno reći da mi imamo i da ćemo imati teških problema sa televizijom. Mnogo težih nego što je jedan relet. Uostalom, s obzirom na sistem ubiranja sredstava televizija stoji dosta bezbrižno. Ali tamo postoje i neki ljudi koji bi mogli mnogo da urade u pozitivnom smislu. Da li su oni spriječeni, iako bi se trebali osjećati odgovornima zato da se tamo izvrši niz revolucionarnih izmjena što i pristoji jednoj mladoj instituciji koja se na žalost zaparložila i koja je postala dosta opasan medijum u smislu kiča i reklamerstva.

Uzmimo i redakciju „Madost“. Centralni omladinski list u Jugoslaviji. Čitav niz propusta za mlade stvaraoce ona je napravila time što ih je štampala nekritički. Protiv njih tih objavljenih stvaralaca čovjek mora biti u opoziciji odmah u sledećem koljenu afirmacije. Mora te vrijednosti pobijati. A one u smislu stereotipa stalno nadržavaju kritičke snage izvan pomenute redakcije. Zašto to tako mora da bude? Zašto tamo ljudi nisu malo kritičniji, elastičniji, energičniji, preduzumljiviji?

Kaže se često da nemamo snage. Ja u to ne vjerujem. Ja vjerujem u to da se veoma brzo mogu pregrupisati nove snage za nove akcije. Te snage čini mi se da su u dosta jalovoj poziciji s obzirom na neke institucije koje su veoma birokratizovane i neće da ih obuhvate. Gdje nije bilo smetnji pokazali su se u okvirima novih nastojanja izvanredni rezultati. Skoro sam bio u Skoplju. Upoznao sam se sa radom „Misli“ nešto detaljnije. Na malom neheterogenom jezičkom području oni su štampali knjige makedonskih savremenih autora u 20.000 primjeraka dok se knjige savremenih autora kod drugih izdavača i na većim jezičkim područjima od makedonskog štampaju u po dvadeset puta manjem tiražu. U „Misli“ nemaju potrebe za magacioniranjem knjige, niti za velikim administrativnim aparatom koji knjige jede u kancelarijama. Oni delaju kao mlada i poletna makedonska književna grupa, istovremeno jugoslovenska. Svaki poduhvat u krugu usmjerenih intelektualaca entuzijasta u svakom slučaju treba zabilježiti kao jugoslovenski poduhvat.

I na kraju. Ja ne bih nikada bio u toj poziciji u kojoj je jedan dio naših diskutanata bio ovdje. Ima drugova s kojima se slažem, a s kojima ne bih radio. Takođe ima drugova s kojima se ne slažem a s kojima bih uvijek radio. Negdje se traže poletnost i vještina a negdje je u pitanju dubokoumni odnos prema stvarnosti.